

KNRB

EEN BOND VOOR ALLE ROEIERS

**TOEKOMSTVISIE
BREEDTESPORT '20-'30**

EEN BOND VOOR ALLE ROEIERS

TOEKOMSTVISIE BREEDTESPORT '20-'30

INLEIDING

In dit document beschrijft de Koninklijke Nederlandsche Roeibond (KNRB) kansen en verwachtingen voor de ontwikkeling van het roeien als breedtesport over de jaren 2020-2030.

Tot op dit moment bestond er voor de roeisport geen integraal breedtesportbeleid. Daar brengen we met deze toekomstvisie verandering in. De behoefte hieraan bleek uit de ledenpeiling van vorig jaar –'laat zien wat jullie van plan zijn'–, maar het bleek vooral ook nodig. We zien veel kansen voor de roeisport, maar signaleren ook een ontwikkeling die onze sport kan bedreigen. Slagen we er in om bestaande kansen te pakken en slim in te spelen op veranderende behoeftes en mogelijkheden dan kunnen we blijvend een brede en diverse groep roeiers vertegenwoordigen. Doen we niets, dan lopen we het risico dat onze sport straks nog op 2 losse pijlers rust: studenten en 45-plussers. Wij gaan voor de kansen! De ambities en initiatieven die in deze toekomstvisie staan moeten in de komende tien jaar leiden tot bijna een verdubbeling van het aantal roeiers, verbonden aan de roeibond.

In dit stuk definiëren we breedtesport als: alle roeisport die geen topsport of talentontwikkeling is.

Deze verkenning is bedoeld voor verenigingen, bestuurders en alle externe belanghebbenden. Het is een aanzet om het toekomstbeleid ter toetsing aan de achterban aan te bieden. We hopen de krachten te bundelen, focus aan te brengen en gericht en met ambitie naar de toekomst toe te werken. Het is de toekomstvisie van het KNRB/bestuur. Hierna zal deze nog moeten worden vertaald naar een strategie (wat doen we eerst, wat daarna, en de manier waarop), die terugkomt in de volgende meerjarenvisie.

Dit document is tot stand gebracht met behulp van literatuuronderzoek en notities van onder andere de KNRB en andere sportbonden, het Sociaal Cultureel Planbureau, NOC*NSF en het Mulier Instituut en natuurlijk de kennis die breed aanwezig is in de roeiwereld.

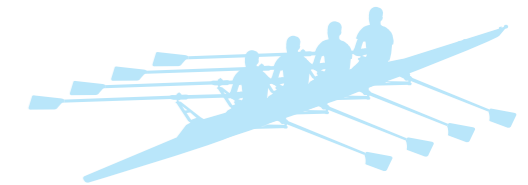
IN HET KORT:

- We willen een bond zijn voor alle roeiers (alle roeivormen, alle leeftijden, divers en toegankelijk)
- Zonder gericht breedtesportbeleid worden we een sport die op twee pijlers rust: studenten en 45-plussers, dat is niet wat we willen. Het maakt onze sport kwetsbaar.
- Om dit tegen te gaan en om in te spelen op maatschappelijke ontwikkelingen willen we integraal breedtesportbeleid inzetten op een aantal fronten: uitstroom beperken, een modern en flexibel sportaanbod realiseren, nieuwe initiatieven op roeigebied ontwikkelen en ondersteunen en nieuwe roeigroepen opnemen in de roeifamilie.
- Onze ambitie: 55.000 roeiers in 2030.
- Deze visie geeft een eindbeeld, nog niet de weg er naar toe (wat doen we eerst) en of de keuzes die dat vraagt. Die aanpak gaan we uitwerken. Ondertussen zitten we niet stil; Een flink aantal zaken is in gang gezet.

INHOUDSOPGAVE

Wat is de uitdaging?	pagina 4
Interne ruimte	pagina 5
Externe ruimte – Maatschappelijke ontwikkelingen	pagina 7
Waar staan we nu? De roeisport anno 2018	pagina 8
Naar de toekomst: nieuwe kansen pakken	pagina 11
Roeisport 2030: 55.000 roeiers	pagina 12
Tot slot: aanbevelingen	pagina 14
Literatuurlijst	pagina 15

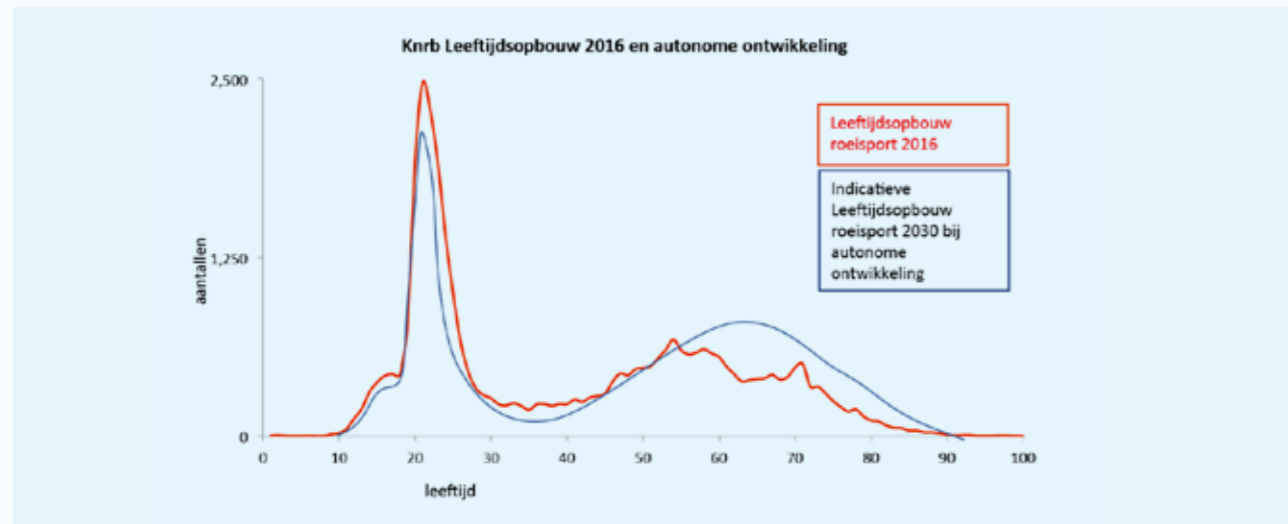
WAT IS DE UITDAGING?

Geen beleid: De Nul-optie

Waarom deze 'call for action'? Het gaat toch goed met de roeisport? Er komen steeds meer roeiverenigingen en de verenigingen zelf groeien ook. Als we een aantal verwachte ontwikkelingen voor de periode tot 2030 in beeld brengen die de opbouw van onze roei-familie bepalen dan zien we een zorgelijke trend. Als we géén actief beleid voeren (de zogenaamde nul-optie) is de autonome ontwikkeling naar verwachting als volgt:

- **Het aantal leden van 45 jaar en ouder zal toenemen.**
Deze leeftijdsgroep groeit in Nederland tot 2030 sterk en steeds meer mensen omarmen roeien als een geschikte sport, tot op steeds hogere leeftijd. Vroeger bestond deze groep vooral uit ex-wedstrijdroeiers. Nu zijn het steeds meer 'late entry-roeiërs'.
- **Het aantal studentenroeiers neemt af.**
De studentenpopulatie als geheel zal licht dalen. Daarnaast zorgen studiedruk en de selectiedruk dat meer studenten versneld uitstromen uit het roeien.
- **Aantallen jeugd- en juniorleden dalen licht.**
De ervaring van de afgelopen decennia leert: zonder aanvullend stimuleringsbeleid neemt het aandeel jeugd- en juniorenroeiers af.
- **Het aantal laat-twintigers en dertigers zal afnemen.**
De oorzaak is de kleinere instroom van studenten en het onvoldoende inspelen op de behoefte aan een flexibel sportaanbod.

Deze prognose levert het volgende beeld: Dit plaatje is een prognose; een verwachting. Het geeft een beeld van waar we naar toe bewegen als we niet ingrijpen.

Twee pijlers

We dreigen zonder ingrijpen een sport te worden die leunt op twee pijlers: studenten en 45-plussers. Deze twee sterkst vertegenwoordigde groepen hebben beperkte interactie. Het is goed mogelijk dat ze verder uit elkaar bewegen en wederzijdse binding en begrip afnemen. Dit is zeker te verwachten waar sprake is van verschillende roeiculturen, bijvoorbeeld een prestatieve en een recreatieve roeicultuur. Voor onze sportieve prestaties is het geschetste beeld ook niet gunstig; met minder junioren en minder studenten is het aannemelijk dat de prestaties onder druk komen te staan. Ook is het weinig efficiënt: er wordt in dit beeld veel geïnvesteerd in nieuwe groepen roeiers, die vaak kort blijven roeien. Wij vinden deze ontwikkeling voor de sport ongewenst. We hebben in 2016 'een leven lang roeien' als ambitie opgenomen in het KNRB meerjarenplan 2016. Dat houden we vast. Er is actie nodig.

Wat gaan we hier aan doen?

Om een niet-gewenste tweepijlerstructuur in de toekomst te vermijden willen we meer mensen aan het roeien krijgen en aan het roeien houden. Daar gaan we ons beleid op afstemmen. Om deze doelen te verwezenlijken kijken we naar twee kanten: we peilen waar binnen de roeiwereld ruimte bestaat (intern) en, omdat de ontwikkelingen binnen de roeiwereld natuurlijk plaatsvinden tegen de achtergrond van algemene maatschappelijke stromingen kijken we ook waar kansen liggen in de maatschappij buiten de roeiwereld (extern).

INTERNE RUIMTE

De wensen en behoeften van de sporter zijn de afgelopen jaren veranderd. Wat kunnen we binnen de roeiwereld doen om hierop in te spelen? Waar zit intern de ruimte voor groei? We zetten in op twee sporen: uitstroom beperken zodat mensen langer blijven roeien en een nieuw sportaanbod ontwikkelen, zowel op de verenigingen als daarbuiten.

Uitstroom beperken: een leven lang roeien

Mensen die lang roeien, brengen veel kennis mee en zorgen voor een hechtere roeigemeenschap. Ons streven naar 'een leven lang roeien' houden we vast. Sporters van elke leeftijd, en elk niveau van ambitie en mogelijkheden moeten binnen de roeifamilie een sportvorm van hun gading kunnen vinden.

In de praktijk komt van deze ambitie nog te weinig terecht. Bij algemene verenigingen is een aantal leden soms heel lang lid, maar in het studenten-roeien zien we bijvoorbeeld op een totaal van ruim 11.000 leden een jaarlijkse in- en uitstroom van ruim 4.000 leden. Deze leden blijven dus gemiddeld ca. 3 jaar en stromen maar beperkt door naar algemene verenigingen. We zien sowieso dat we in Nederland veel minder jeugd trekken dan andere sporten en ook veel minder dan in omliggende landen. Hoe dat komt weten we nog onvoldoende. Dit gaan we bestuderen.

We zien een aantal mogelijke oplossingen om roeiers langer de sport te laten beoefenen.

-Op de korte termijn gaan we ervoor zorgen dat alle roeiers weten wáár er geroeid wordt en welke roeivormen er zijn; meer bekendheid.

We geven speciale aandacht aan roeigroepen die bovengemiddeld snel uitstromen.

- We zien dat mensen die gestopt zijn met roeien vaak flexibel willen blijven sporten bij een sportschool. We gaan samenwerkingen starten met sportscholen om een indoor-roeiprogramma aan te bieden en helpen verenigingen om meer flexibel roeiaanbod te ontwikkelen. Ook willen we dat de overstap van de ene naar de andere verenigingen of roeivorm makkelijker verloopt. We gaan daarom verkennen of uniforme roei-eisen en een manier waarop roeiers hun prestaties en roeibekwaamheden kunnen vastleggen meerwaarde biedt.

- Investing in de langere termijn willen we bereiken door het aantal jeugd- en juniorenroeiers op hoger plan te brengen. Investeren in jongeren heeft duidelijke voordelen: jongeren met ervaring stromen gemakkelijker en op een hoger niveau in bij de studentenverenigingen, waarmee wordt bijgedragen aan de ontwikkeling van het studenten-roeien. Voor de nationale roeiteams boren we op deze manier een groter potentieel aan.

Nieuw sportaanbod

Verenigingen werken meestal nog met een traditioneel lidmaatschap, gebaseerd op het solidariteitsprincipe 'iedereen betaalt evenveel'. Daarnaast zien we ook voorbeelden van flexibelere lidmaatschappen:

Voorbeelden van nieuwe bindingsvormen door verenigingen

- A.R.S.R. Skadi doet mee aan de proef SportOn: Een platform waar sportaanbod van veel Rotterdamse verenigingen gebundeld wordt en consumenten de kans krijgen sportlessen af te nemen. De consumenten betalen per keer dat ze de sport beoefenen.
- MWC "Maastrichtse" biedt een aantal keer per jaar een aantal weken instructie aan voor ervaren roeiers. De roeiers betalen een klein bedrag en de vrijwillige instructie heeft voor een paar weken een vaste taak.
- Roeivereniging De Waal geeft hardloper en wielrenners uit de regio de mogelijkheid om voor een gereduceerd tarief gebruik te maken van hun indoorfaciliteiten. Zo zorgen ze zelf voor extra inkomsten, wordt gebouwd aan een grotere bekendheid van de roeisport en worden potentiële leden bereikt.
- Dutch Coastal Rowing een nieuw lidmaatschapsconcept ontwikkeld. De vereniging biedt namelijk een flexibel instapmodel. Waarbij je zelf je roeiteam, roeimoment en roeilocatie bepaalt.
- Roeivereniging t Diep biedt de mogelijkheid tot gastroeien: in samenwerking met horeca zijn meerdaagse arrangementen ontwikkeld voor roeiers uit binnen- en buitenland.
- Binnen het coastal roeien en het toerroeien groeit de behoefte om ook bij evenementen een instapmodel mogelijk te maken: je schrijft je in als individu en wordt ter plaatse in een ploeg ingedeeld. Voor een flink aantal toerroeiers lijkt dit een uitkomst
- Roeivereniging Hunze uit Groningen biedt aan niet-leden de mogelijkheid om te sporten op een ergometer
- Roeivereniging Iris uit Lisse neemt jongeren van 8 jaar als lid. Zij leren spelenderwijs in een veilige omgeving wegwijs te worden op het water.

Om aansluiting te houden met veranderde behoeften moeten we buiten de gebaande paden denken. In creatieve toepassingen zoals hierboven liggen kansen. Wij willen deze monitoren zodat verenigingen profijt kunnen trekken van elkaars ervaringen.

Voor verschillende knelpunten zijn oplossingen in de maak waarmee we roeiers binnenboord hopen te houden:

- Er zijn te weinig specifieke jeugdwedstrijden en op seniorenwedstrijden is het junioren roeien te veel een bijnummer. Daarom zal er met ingang van 2020 een aparte juniorenwedstrijd komen. Ook geven we een nieuwe impuls voor een **jeugdcompetitie**. We hebben opdracht gegeven voor een brede verkenning naar kansen voor jeugd- en juniorenroeien. In deze verkenning mag zeker buiten gebaande paden worden gekeken. Het bestaande systeem van vaardigheidsproeven zetten we overboord. De deelname is te gering.

- onze structuur voor het **aangepast roeien** blijkt kwetsbaar. Met 400 roeiers is deze groep nog te klein en te veel versnipperd. De omvang van 400 roeiers -ca 1% van onze roeipopulatie- past eigenlijk niet bij onze inclusieve sport als je bedenkt dat 10% van de Nederlanders een verstandelijke of fysieke beperking heeft. We willen de groep laten groeien, o.a. door de betere voorzieningen.

- Veel **2K-wedstrijden** hebben hun maximale capaciteit bereikt. De komende jaren, en dat begint al in 2020, wordt het aantal 2K wedstrijden uitgebreid om zo deelnemers te kunnen spreiden en voor de organisaties de mogelijkheid te vergroten om zich op specifieke doelgroepen te richten.

- Bij veel **marathonwedstrijden** is nog ruimte voor groei. Sinds 2019 wordt naast een afstandsklassement ook een tijdsklassement over een beperkt aantal wedstrijden uitgeschreven. Hiermee gaan we door. Dit biedt extra kansen voor studenten en jonge masterroeiers.

- Bij **toertochten** draait het om plezier, bewegen en het genieten van de omgeving. De tochten hebben meestal een kleinschalig en laagdrempelig karakter. We kunnen meer roeiers bereiken als we het aanbod beter te spreiden over het jaar en meer publiciteit bieden. De KNRB gaat voor dat laatste als eerste stap het platform Toer! faciliteren en aansluiten bij KNRB. We willen bij toertochten ook verkennen of we ruimte kunnen bieden aan meerdere andere roeivormen bijvoorbeeld sloep- en gigroeiers.

- Het **coastalroeien** geeft nieuwe impulsen. We zien veel groepen kennismaken, nu vooral nog de oudere masterroeiers. Wij hopen om ook wedstrijdroeiers die eens wat nieuws zoeken hiervoor te interesseren. De komende jaren zal de competitie zich verder ontwikkelen in niveau en omvang. Dat is nodig: de sport is mogelijk in 2024 een nieuwe sport op de Olympische Spelen. Als roeibond gaan we investeren in meer bekendheid én in de professionalisering van de competitie.

- Het **oceanroeien** zal in omvang de tientallen waarschijnlijk nooit overstijgen, maar de publicitaire spinoff is groot. Als roeibond investeren we vooral in publiciteit en kennis. De kennis van oceanroeiers komt goed van pas bij bijvoorbeeld de ontwikkeling van veiligheid bij andere roeivormen.

MWC uit Maastricht heeft in 2018 'roeien met Rieu' geïntroduceerd. Een thematische roeitocht langs de velden van Limburg en 's avonds met z'n allen naar het Vrijthof; Een integratie van cultuur en sport

EXTERNE RUIMTE: MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELINGEN

Roeien staat natuurlijk niet los van maatschappelijke ontwikkelingen. Nadat we de interne ruimte voor groei hebben bekeken kijken we nu naar de wereld om ons heen, want ook hier liggen kansen en mogelijkheden die we willen benutten. Wat zien we om ons heen?

- **Aandacht voor gezondheid en bewegen.** Hoe langer, vaker en intensiever je beweegt, hoe beter dit is voor je gezondheid. In 2017 is de landelijke beweegnorm aangepast. Vaker matig intensief bewegen en 2 á 3 keer per week spier- en botversterkende activiteiten zijn het advies. Roeien is dé sport voor jong en oud om aan deze beweegnorm te voldoen.

- **Versporting en ontsporting:** twee maatschappelijke bewegingen die invloed hebben op de manier waarop we sport organiseren en aanbieden. Topsport krijgt steeds meer een eigen professioneel sportcircuit waar men steeds minder met andere sportbeoefenaars in aanraking komt. Tegelijk is sport niet meer het exclusieve domein van de sportvereniging, maar is sport overal om ons heen. Voor roeien betekent dit: verdere professionalisering voor de topsport en tegelijkertijd de uitdaging om de aansluiting met een andere beleving van sportiviteit niet te verliezen.

- **Vergrijzing:** Nederland vergrijsd, en in sommige regio's zelfs in sterke mate. Het aantal 45- en 60-plussers zal tot 2030 nog fors toenemen. Het aantal jongeren en het aantal HBO en WO-studenten zal afnemen. Deze afname wordt maar zeer beperkt gecompenseerd door activiteiten van universiteiten om meer buitenlandse studenten te werven. Het aantal mensen met een migratie-achtergrond neemt toe. In 2018 had ruim een kwart van de jongeren een migratie-achtergrond, waarvan 2/3 niet-westers. Het is voor de roeisport belangrijk dat voor al deze doelgroepen een divers sportaanbod met veel keuzemogelijkheid wordt aangeboden.

- Relevantie, flexibilisering en individualisering

Mensen willen in toenemende mate zelf hun leven bepalen, waarbij relevantie, betekenis en meerwaarde leidend zijn geworden. Activiteiten of betrokkenheid voor het leven maken plaats voor tijdelijke allianties. De wens naar meer flexibiliteit is terug te zien in de sterke groei van fitness en duursporten zoals wielrennen en hardlopen, die individueel beoefend kunnen worden. Ook streeft de sporter er tegenwoordig naar om zelf een geschikt sportmoment te bepalen. Hierdoor komt met name de georganiseerde sport via verenigingen en de sociale component meer onder druk. Hier ligt voor de roeisport een uitdaging. Ook op het punt van 'beleving' en spektakel hebben we in het roeien nog wat te ontwikkelen. Op dat laatste gebied is het Coastal roeien een veelbelovende aanvulling.

- Ruimte en ecologie

In stedelijke gebieden krijgen we te maken met sterke groei en verdichting terwijl in andere delen van Nederland sprake is van krimp en leegloop. Klimaatontwikkelingen vragen om een andere inrichting: bijvoorbeeld het maken van waterbergingen en het realiseren van koele plekken in de stad. Roeien is een milieuvriendelijke en zeer ruimte-efficiënte sportvorm. De openbare ruimte wordt steeds meer gebruikt om functies als recreatie, sport en natuur met elkaar te combineren. Het Nationaal Sportakkoord heeft sporten in de openbare ruimte zelfs tot één van de prioriteiten benoemd. Daar past roeien prima in. Onze sport is groen en schoon. In het feit dat er steeds meer behoefte is aan -nieuw- water in en om de stad, en in de verduurzaming van gebouwen en transport liggen kansen voor het roeien.

- Technologie en digitalisering

De opkomst van technologie en digitalisering is ook in de sport onontkoombaar. Het is mogelijk om altijd en overal online te zijn en op andere manieren sport te beleven; virtual en augmented reality doen hun intrede. Gamification is een trend die kansen biedt voor de sport, ook voor de roeisport. Bijvoorbeeld door bewegen via games te koppelen aan allerlei opdrachten. Dit vereist wel een behoorlijk andere aanpak dan de klassieke sportbenadering: er zijn andere aanbieders, er zijn andere sportmiddelen en een andere (virtuele) sportomgeving. Er is een andere taal nodig.

Uit onderzoek van het Mulier Instituut blijkt dat dat 40% van de sporttijd van volwassenen individueel ingevuld worden. Ongeveer 20% sport uitsluitend individueel en ruim 30% sport uitsluitend met anderen.

De loods van Roeivereniging Ondine is in 2018 verwijderd, ten behoeve van stedelijke ontwikkeling van de Amsteloevers in Amsterdam

De roeiverenigingen in Wageningen lijken geen gebruik te mogen maken van een -voor het roeien veiliger- Rijn-arm, vanwege ecologische beperkingen

WAAR STAAN WE NU? DE ROEISPORT ANNO 2018

Voordat we ons in de uitwerking van groei, ontwikkeling en kansen storten is het belangrijk om goed te determineren wat ons startpunt is. We zullen achtereenvolgens ingaan op onze identiteit als Roeibond, op de interne waarden van de roeisport die we mee naar de toekomst willen nemen en onze merkwaarde waarmee we ons naar buiten toe profileren. We geven een schets van het punt waar we momenteel als roeisport staan.

De KNRB: vertegenwoordiger van alle roeiers

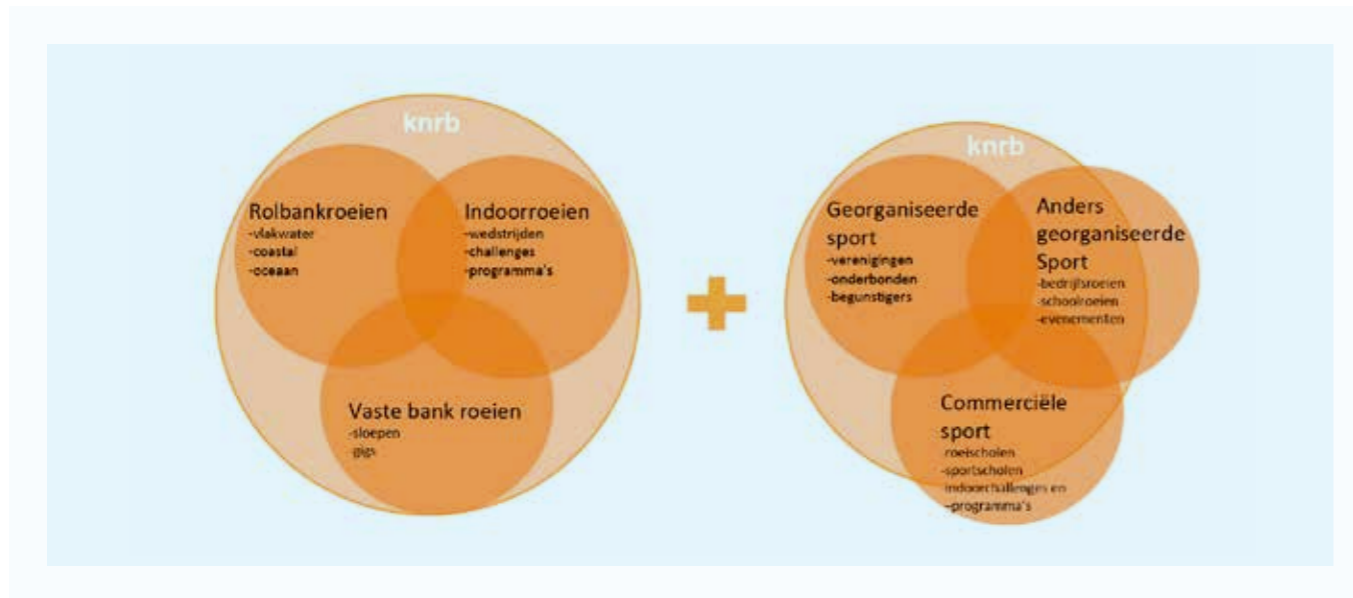
Wij willen een bond zijn voor alle roeiers. Ons aandachtsgebied is de afgelopen tijd steeds breder geworden. Traditioneel was onze blik vooral gericht op de verenigingen en het vlakwater-roeien maar met coastal- en indoorroeien en het oceaanroeien als nieuwe leden in onze familie zijn we al een stuk diverser geworden.

Wij willen de verbreding doorzetten en zien graag dat in de toekomst alle roeivormen zowel nationaal als internationaal vertegenwoordigd worden door de nationale roeibond, zoals bijvoorbeeld in Engeland en Spanje al het geval is. Daarom willen we andere groepen, zoals sloep- en gigroeien, graag verwelkomen. Wij denken dat samenwerking grote meerwaarde kan hebben, zoals efficiencyvoordeel, gedeelde voorzieningen en belangbehartiging maar ook het aanspreken van een bredere doelgroep en het delen van kennis. De verschillende disciplines kunnen elkaar naar een hoger niveau stuwen.

Sinds kort is de Evenementenlicentie aan ons aanbod toegevoegd. Voor schoolroeiers, bedrijfsroeiers en indoorroeiers die géén lid zijn van een vereniging, is het nu mogelijk

om aan roei-activiteiten mee te doen. E-licentiehouders zijn geen lid van de roeibond maar hebben er wél een directe binding mee. Die verbreding past in een bredere ontwikkeling waarbij wij ons ook richten op sporters die individueel sporten of klant zijn van een sportschool.

Toekomstbeeld positonering KNRB: breed palet aan roeivormen en organisatievormen

Uitgangspunten van deze visie

De roeier staat centraal

In de praktijk: zorg voor voldoende en passende trainings-, sport- en competitievormen voor alle leeftijden en ambities. Nieuwe sportvormen en samenwerking met andere sportaanbieders wordt gestimuleerd.

We zetten onze kennis actief en gericht in

Verbetering van sportinfrastructuur en het aanbod bij sportaanbieders. We ontwikkelen analyses in diverse facetten van de roeisport en helpen verenigingen en organisaties om nieuwe initiatieven vorm te geven.

De kost gaat voor de baat

Om de sport te ontwikkelen moeten we eerst investeren. Kwaliteiten en capaciteit van roeiverenigingen en evenementen worden versterkt zodat de roeisport structureel kan groeien. We ijveren voor het verbeteren van de structuur van de roeisport en bevorderen actief de ontwikkeling en bekendheid van bestaande en nieuwe sportvormen en roeigroepen.

We versterken de financiering en borgen belangen

Op dit moment is de roeibreedtesport nagenoeg self-supporting. Dit maakt ons zowel onafhankelijk als financieel kwetsbaar. Wij werken er aan dat de roeisport onderdeel wordt van de algemene sport-basisinfrastructuur en daarmee toegang krijgt tot financieringsmogelijkheden en betere bescherming.

We zijn inclusief

We zijn een sport waarbij in alle geledingen de man/vrouw verhouding 50/50 is en mannen, vrouwen, alle leeftijdsklassen en sporters met beperkingen tegelijk sporten op dezelfde evenementen en wedstrijden. Dit willen we koesteren en versterken.

Onze sport: Plezierig, veilig en fair

Wij helpen de kwaliteit en de actuele kennis & vaardigheden van het (sporttechnisch) kader nu en in de toekomst te blijven ontwikkelen. Goed opgeleid kader verhoogt het sportplezier en de duur dat roeiers lid blijven. We willen uniformiteit in roeikwalificaties en bieden hiervoor een infrastructuur en opleidingen.

De roeisport als merk

Willen we externe en commerciële aanbieders aanspreken dan is het belangrijk om een helder beeld uit te dragen van wat de roeisport kenmerkt en onderscheid. Dit zijn onze merkwaarden. Die kunnen we inzetten om roeiers, niet-roeiers, bedrijven en organisaties aan ons te binden.

In 2018 is onderzoek gedaan naar onze merkwaarden. Dit positioneringstraject leverde, naast onze nieuwe slogan "Roeien brengt je verder" drie kernwaarden op die de roeisport uniek maken:

VOLHARDEND

BROEDERSCHAP

PUUR

Deze waarden gelden voor de hele roeisport. Voor de breedtesport kunnen we hier onze eigen invulling aan geven.

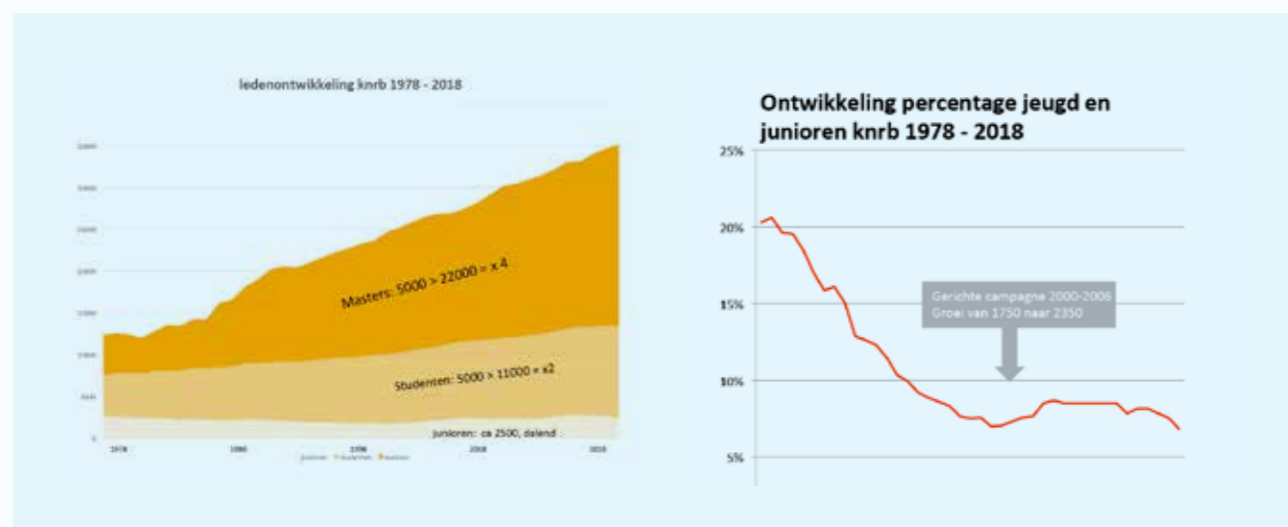
Het roeilandschap anno 2018

De afgelopen veertig jaar is het profiel van onze sport aanzienlijk veranderd. We geven een schets van de roei-wereld zoals die er nu uitziet.

Aantallen en ledenprofiel

- We zijn flink gegroeid: er zijn nu ruim driemaal zoveel actieve roeiers als in 1978. Hiermee staan we als roeibond in de top tien van sterkst groeiende sportbonden.

- De samenstelling is veranderd: De grootste groei zit bij de masterleden: deze groep is ruim verviervoudigd en is nu onze grootste groep sporters. Het aantal studentenroeiers is verdubbeld, terwijl het aantal jeugd- en juniorleden nagenoeg gelijk is gebleven. Het aantal jongeren is de afgelopen jaren in absolute zin licht gedaald, maar in relatieve zin is aandeel jongeren fors minder. Van 20% in 1978 naar 6 á 8% de laatste tientallen jaren. De opbouw is bovendien kwetsbaar. Ongeveer 50% van de jongeren roeit bij 10% van onze verenigingen.

Nieuw aanbod

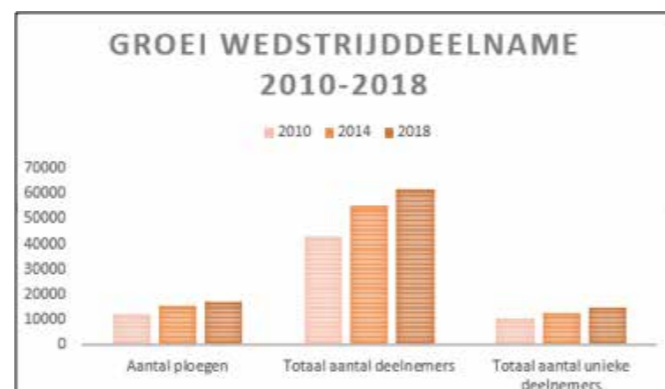
De roeipopulatie is dus gegroeid. Maar binnen die populatie zijn ook de mogelijkheden verbreed. Naast de 2K-wedstrijden en regatta's zijn er in het vlakwaterroeien veel marathons en toertochten bij gekomen.

Indoor-roeien ontwikkelt zich steeds meer als volwaardige sportvorm binnen de roeisport. Het aantal én het gebruik van ergometers op roeiverenigingen neemt nog steeds toe. Ook zijn er steeds meer individuele sporters die thuis of via een sportschool actief zijn op de ergometer. In toenemende mate wordt indoor-roeien ook gebruikt in combinatie met andere fitnessoefeningen, zoals bij Cross Fit.

Sloep- en gigroeien zijn zeer populair. Het aantal roeiers, boten en verenigingen neemt flink toe, nu al zijn meer dan 3.000 roeiers in deze sport actief. **Coastal- en oceaanroeien** zijn relatief nieuwe vormen van rolbank-roeien die aan populariteit winnen. De vormen blijken zowel voor rolbankroeiers als voor vastebank-roeiers aantrekkelijk.

Druk, druk!

Die steeds maar groeiende groep roeiers wordt ook nog steeds actiever. Tussen 2010 en 2018 is het aantal deelnemers aan wedstrijden (individuen en ploegen) met zo'n 40% gestegen. De groei in deelnemers en aantal wedstrijden betekent ook dat het aantal (wedstrijd) vrijwilligers, kamprechters en motorbootbestuurders omhoog zou moeten. Ook ontstaat er druk op de vloot van verenigingen door dat boten meer weekenden weg zijn en is er meer botentransport nodig.

Voor de Talisker Whiskey Atlantic Challenge – een cross-atlantische roeiwedstrijd- doet in 2020 een damesteam mee bestaande uit sloep en vlakwaterroeiers van verschillende verenigingen een mooi voorbeeld van samenwerking en inclusiviteit.

NAAR DE TOEKOMST: NIEUWE KANSEN PAKKEN

Tot zover het beeld van de roeisport in 2018. Hoe nemen we onze sport mee naar te toekomst en kunnen we onze doelstellingen van groei en het voorkomen van een twee-pijler situatie realiseren? We willen leden behouden door een modern en flexibel sportaanbod te creëren. We willen actief nieuwe kansen pakken. We hebben al beschreven wat we binnen het huidige roeiaanbod doen. Daarnaast zien we op de volgende gebieden kansen voor nieuwe initiatieven:

Plezier + perspectief

Met een roeiboot kan je meer doen dan alleen zo hard mogelijk varen.. Denk aan toertochten, puzzelen, kamperen, behendigheid, of 'gewoon klooien op het water'. Dat weten wij, maar wie weet dat nog meer, en bovendien: benutten we die kansen echt? Spelssporten en e-sporten bieden inspiratie om roeivormen en -opleidingen (Meerjarenopleidingsplan Roeien) te moderniseren, passend bij alle leeftijden en niveaus en zowel breed als top.

Op de kaart

Roeien bloeit vooral in de randstad en in studentensteden; daarbuiten is de roeisport nog relatief onbekend. Op die plekken ligt groeirimte voor bestaande aanbieders en potentieel voor nieuwe initiatieven. Die gaan we in kaart brengen we gaan initiatiefnemers stimuleren en ondersteunen. We zien zowel kansen in groeigebieden (actieve lobby naar gemeenten en projectontwikkelaars) als in krimpgebieden (vanwege de flexibiliteit van roeiclubs; de vloot laat zich relatief gemakkelijk aanpassen aan het ledental). Nieuwe roeivormen openen bovendien wegen om uit te breiden op mooie nieuwe locaties zoals aan zee of de grotere meren.

Eyecatchers

De roeisport beschikt over een groot aantal aantrekkelijke faciliteiten. De boten, de botenhuisen en het roeiwater zijn onze eyecatchers. Hierin zijn mooie kansen gelegen. Wij gaan actief beleid voeren op ligging en zichtbaarheid van verenigingen Dit kan een enorm positieve uitwerking op de sport en de omgeving hebben. De bond wil verenigingen bijstaan bij bouw- en verbouwplannen. Ook willen we samen met verenigingen expertise ontwikkelen over hoe boten, materiaal en kleedruimtes efficiënter gebruikt kunnen worden. Mogelijk is hier nog ruimte voor groei, synergie of nieuwe toepassingen. Als groene en gezonde sport willen het goede voorbeeld geven als het gaat om verduurzaming van accommodaties. Een aantal verenigingen is hier al mee bezig. Als roeibond gaan we beginnen met het vastleggen van 'best practices'. Op een later moment besluiten we of we een actiever beleid gaan voeren.

Roeiwater

In waterrijk Nederland hebben we niet te klagen over de beschikbaarheid van goed roeiwater. Dit water delen we met vele andere partijen, soms met tegenstrijdige belangen. Onder andere door toename van beroeps- en recreatievaart, woningbouw langs het water en infrastructurele ingrepen staat de ruimte op het roeiwater onder druk.

Om veilig en geschikt roeiwater voor de toekomst veilig te blijven stellen is het belangrijk om de slagkracht van de roeiwereld te versterken. Hieraan gaan we actief bijdragen. We zien in toenemende mate dat afspraken gemaakt moeten worden over het gebruik van vaarwater, onder meer via veiligheidsconvenanten of time-slots. We gaan het roeiwater in Nederland en de roeibewegingen van verenigingen in kaart brengen, digitaliseren en waar nodig juridisch vastleggen.

Bevolkingssamenstelling

Roeien is als gekend 'witte' en 'hoogopgeleide' sport niet in overeenstemming met de Nederlandse bevolkingssamenstelling. Met behulp van pilots willen we onderzoeken hoe we nieuwe doelgroepen effectief kunnen aanspreken en belemmeringen kunnen wegnemen. Een uitstekende kans voor groei. Vergrijzing is in ons voordeel; roeien is een 'full body workout' die tot op hoge leeftijd beoefend kan worden.

Nieuwe organisatievormen

Als roeibond willen we de roeisport over de hele linie bevorderen en nieuw aanbod stimuleren. We zien nieuwe organisatievormen van de roeisport ontstaan: steeds meer commerciële partijen bieden buiten de verenigingen om roeien als binnen- of buitensport aan. We kijken nu naar kansen die liggen bij de verschillende organisatievormen, achtereenvolgens bij de verenigingen en bij de nieuwe sportaanbieders: de commerciële instellingen, de sportscholen en producenten/leveranciers van ergometers.

Verenigingen

Roeien is een echte verenigingssport. Het aantal verenigingen is de laatste jaren gegroeid en deze groei blijft versnellen. Anders dan het overheersende beeld: we zijn een jonge sport. Een kwart van onze verenigingen is jonger dan dertig jaar. Gemiddeld wordt ieder jaar minstens één nieuwe vereniging lid van de roeibond en het aantal leden per vereniging is toegenomen. De 122 verenigingen met hun vele

De Willem Alexander roeibaan kent een multifunctioneel ruimtegebruik: roeiaccommodatie, waterberging en ecologie gaan hier hand in hand

vrijwilligers vormen traditioneel het hart van onze sport. Binnen deze vorm van aanbod ligt ruimte voor nieuwe toepassingen.

Over het algemeen zijn de verenigingen vitale organisaties. Om dit ook zo te houden willen we hen ondersteunen door een actief netwerk te bouwen van verenigingen en verenigingsdeskundigen. Op aspecten van veiligheid, financiën, ledenwerving, vrijwilligers, gebouwen en financiering is zo synergie te bereiken.

Op dit moment hebben ca 10 verenigingen om diverse redenen een ledenstop en dat aantal neemt toe. Wij vinden dat geen goede ontwikkeling en willen verenigingen helpen om doorgroei mogelijk te maken. Als uitbreiding geen optie is, moeten we ons wellicht inzetten voor nieuwe initiatieven ter plaatse.

In het algemeen willen voor elkaar krijgen dat de roeisport een betere financiële positie krijgt. We gaan de sport en alle mogelijkheden die zij biedt nadrukkelijker onder de aandacht van gemeenten brengen, zodat roeien ook wordt opgenomen in de basis-sportinfrastructuur. Tegelijkertijd willen we verenigingen leren om andere financiële bronnen aan te boren, bijvoorbeeld via fondsen ten behoeve van achterstandsgroepen, gezondheid of regionale economie. Hier kan onze merkwaarde een rol spelen.

Steeds meer verenigingen grijpen de kans om verder dan hun ledenbestand te kijken en zich breed in de maatschappij positioneren. We zien verenigingen die buiten de sport maatschappelijke taken oppakken zoals acties voor goede doelen of bijzondere doelgroepen die gekoppeld worden aan sportevenementen. Wij denken dat deze trend zal doorzetten en dat hierin een toegevoegde waarde voor verenigingen ligt.

Commerciële aanbieders

Commerciële partijen die roei-instructie en cursussen aanbieden hebben de afgelopen jaren hun meerwaarde bewezen als aanvulling op verenigingsstructuren. Wij willen deze aanbieders een plek geven in de Nederlandse roeistructuur en hun deelnemers toelaten tot onze evenementen. In onze visie is er voor de verenigingen zowel als voor deze aanbieders ruimte voor verdere ontwikkeling. Onze aandacht ligt daarbij vooral op het wegnemen van formele barrières. Het pakken van commerciële kansen is aan de ondernemers zelf.

Sportscholen

Bij veel sportscholen staan ergometers en wordt er indoor roeien aangeboden. Wij vermoeden dat er bij sportscholen meer ergometers staan dan op roeifaciliteiten, maar de kwaliteit en intensiteit van het gebruik lijken over het algemeen beperkt. Nu het indoor-roeien aan populariteit wint gaan we activiteiten ondernemen om deze sporters en sportscholen aan de roeisport te verbinden. Inspirerende voorbeelden zijn te vinden Engeland en Frankrijk met hun "Go Row" en "Avifit"-programma's.

Producenten/leveranciers van ergometers

Wat voor sportscholen geldt, geldt ook voor leveranciers en producenten van ergometers. Wij willen verkennen hoe we via hen gebruikers kunnen bereiken en aan de roeisport verbinden. We zien goede kansen voor online-competities en e-sport toepassingen en willen hierin voorop lopen. Ons belang hierbij is: zoveel mogelijk mensen aan het roeien krijgen en deelname aan evenementen stimuleren.

ROEISPORT 2030 - 55.000 ROEIERS

We hebben een beleid uiteengezet met twee zwaartepunten: vermindering van uitstroom en vergroting van instroom. We hebben aangetoond dat de roeisport nog flink kan groeien. Dat durven we ook wel concreet te maken. Tijd voor de harde cijfers: onze doelstelling is dat het aantal door de roeibond vertegenwoordigde roeiers toeneemt van 35.000 roeiers nu naar 55.000 in 2030. Wij denken dat die doelstelling realistisch is, en we zullen de groei hierna met getallen onderbouwen. Groei is nodig. Met 55.000 roeiers komen we in de top 20 van de sportbonden van Nederland en vestigen we als sport een stevige basis voor een gezonde exploitatie.

In 2018 heeft de gemeente Amsterdam besloten 276 mln vrij te maken voor uitbreiding van de sportinfrastructuur om de groei van de stad te kunnen opvangen. Hierbij gaat geen geld naar de roeisport

De groei van de stad betekent een potentiële groei van de roeipopulatie met 1000 roeiers...wie kan dat opvangen?

In 2019 hebben 60 roeiverenigingen meegedaan aan 'rondje NL' van Kikarow. De roeigemeenschap heeft in 3 maanden tijd 350.000 euro ingezameld.

Stabiele groei

De afgelopen decennia zijn we stabiel gegroeid met bijna 1.000 roeiers per jaar. Deze groei zet hoofdzakelijk door op de verenigingen, onder 45-plussers en in de studentensport; bij die laatste categorie vooral doordat studenten naar verwachting langer lid blijven als ze op eigen niveau kunnen sporten. Het aantal wedstrijden wordt de komende tijd uitgebreid. Uitgaande van een groei van gemiddeld 2,5% betekent dit een toename van ca 9.000 roeiers.

Nieuwe verenigingen

Het aantal nieuwe verenigingen is de afgelopen jaren gemiddeld ruimt 1 vereniging per jaar geweest. Het is onze doelstelling die groei met een factor 2 of 3 te versnellen. We In 10 jaar tijd komen we dan op 25 verenigingen. Afgerond levert dit een de doelstelling voor 2030 op van 150 verenigingen. De roeiverenigingen die de afgelopen 20 jaar zijn opgericht hebben in 2020 gemiddeld ruim 90 leden* leden. Uitgaande van een eenvoudige vermenigvuldiging levert dit 2.500 roeiers bij nieuwe verenigingen.

Investeren

We willen stevig investeren in een grotere deelname van jongeren. Met meer jongeren wordt het hele roei-gebouw minder kwetsbaar en onze onmisbare talentenpool blijft op niveau. Een aandeel juniorenroeiers van 15% op onze totale roeipopulatie vanaf 2030, zou een basis geven voor een solide juniorencompetitie. Dit streef-aandeel lijkt gering in vergelijking met andere sporten of met roeilanden om ons heen maar vraagt een forse investering; het betekent dat de algemene verenigingen over 10 jaar een juniorenbestand van 25% moeten hebben. Concreet is de beoogde groei 6.000 juniorenroeiers. Dit is als uitbreiding meegenomen omdat in de geschiedenis van de Nederlandse roeisport het juniorenroeiën nauwelijks in aantal is gegroeid en niet meetelt in de autonome groei.

Nieuwe groepen sluiten aan

Sloep- en gigroeiers verbinden zich aan de roeifamilie. Die groep is nu ca 3000 roeiers groot en ontwikkelt zich snel. Zoals we al eerder hebben aangegeven zien we deze groep als een mooie aanvulling op de roeisport. Wij hopen binding tot stand te brengen tussen commerciële aanbieders en de roeibond, zodat ook hun deelnemers kunnen participeren in onze evenementen. Dit aantal kan nog niet worden ingeschat.

Niet-verenigingsroeiers

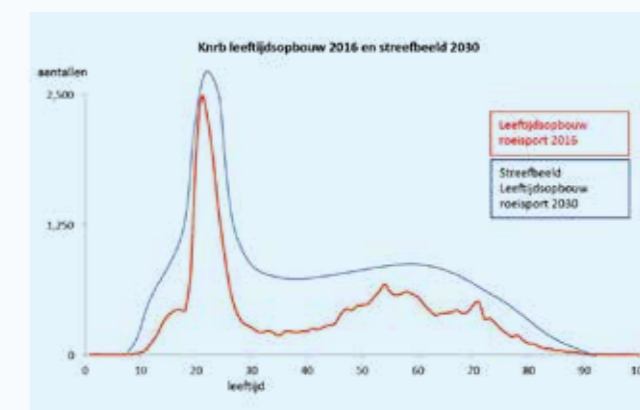
Middels deelname aan evenementen via de e-licentie ontstaat binding tussen individuele roeiers en de roeisport. Gelet op ervaringen in het buitenland schatten wij in dat hiermee 1000 tot 2000 roeiers kunnen worden bereikt.

Profiel van de roeigemeenschap 2030

Dit alles resulteert in een profiel van de roeigemeenschap dat er als volgt uit ziet (zie figuur): de studentensport blijft dominant, maar het geheel wordt krachtiger dan nu 'gestut' door jongere en oudere roeigroepen. Er is geen sprake van twee zuilen, maar van een brede roeipopulatie: Een leven lang roeien vindt invulling.

Een leven lang roeien kan op vele manieren, maar zou er bijvoorbeeld als volgt uit kunnen zien:

Junioren vinden hun weg in een roeivorm en competitie op maat, als student is er een breed palet aan wedstrijden beschikbaar voor WO, HBO en MBO, de drukke dertigers en veertigers doen mee aan specifieke masterwedstrijden of sporten individueel bij ergo-aanbieders en oudere roeiers tot slot zijn aanwezig op regatta's en roeien recreatief in het hele land.

TOT SLOT

Om deze visie tot realiteit te maken moeten nog stevige keuzes worden gemaakt. Het is de taak van ons allemaal om verschillende doelgroepen, roeiend en nog niet roeiend, de schoonheid van de sport te laten zien en een inspiratie te zijn om meer te gaan bewegen. Zo kunnen topsport en breedtesport elkaar wederzijds positief beïnvloeden. Zodat we één Roeibond blijven voor alle roeiers. In dit hoofdstuk doen we daarvoor een aanzet.

Merkbewuste communicatie

Het is voor onze toekomst belangrijk om naar buiten te treden met een eenduidige, merkbewuste breedtesportcommunicatie. In dit document hebben we het vaak over 'de roeifamilie', en dat familiegevoel moeten we naar buiten toe presenteren. Breedtesport heeft hierin een unieke positie die nog veel verder kan worden uitgebreid. Onze onderscheidende waarden spelen hierin een grote rol. Een grote en actieve community vergroot de bekendheid en de herkenbaarheid van de roeisport.

Relatie met topsport

Roeien is een van de meest bekeken sporten tijdens de Olympische Spelen. Door topsport komen veel mensen in aanraking met roeien. Ook zorgt topsport voor economische waardecreatie. Denk aan voorzieningen als de Bosbaan en Willem-Alexanderbaan of media-aandacht en (sponsor) inkomsten. Genuanceerder ligt het met de wederzijdse stimulerende werking van breedtesport op topsport en omgekeerd.

Het "trickle-down effect" (of inspiratie-effect), ofwel de stimulerende invloed van topsport op de omvang van sportbeoefening is beperkt. Anders dan velen willen doen geloven leiden successen als 'De Holland Acht' of 'Head & Paulis' niet tot een ledentoeename. Om de positieve effecten van medailles te verzilveren in méér leden is er meer nodig. Denk bijvoorbeeld aan goed voorbereide neven-activiteiten en een parallelle inzet op goede sportvoorzieningen en goede sportaanbieders. Het "trickle-up effect" (of aanvoereffect), de stimulerende invloed van breedtesport en talentontwikkeling op de topsport is ook beperkt. De meeste topsporters komen weliswaar voort uit de breedtesport, maar een brede basis van sportparticipatie is geen garantie op sportief succes. We zien landen met een grote sportpopulatie weinig succesvol zijn én andersom. Wij streven naar beide: een vitaal breedtesportsegment waar veel sporters zich goed kunnen ontwikkelen en op hun niveau actief zijn, maar waar ook de talenten van de toekomst worden ontdekt en optimaal de ruimte krijgen om zich te ontplooiën tot de topsporters van morgen.

Tot slot is de breedtesport ook van invloed op de sport zelf: Want waar de topsport het terrein is waar de sport zich verbetert, is de breedtesport het domein waar de sport vernieuwt. Het is de omgeving waar de druk minder groot is en er ruimte bestaat om te testen en te proberen.

Evenementen

We vinden het belangrijk dat deze relatie tussen topsport en breedtesport zichtbaar is op evenementen en bij onze topsporters. Zoals eerder aangegeven bewegen die twee zich nu uit elkaar. Daarom gaan we er bij topsportevenementen voor zorgen dat er aantrekkelijke side-events voor breedtesporters van divers pluimage zijn. Zo kan men kennismaken met topsport en geïnspireerd raken om (meer) te gaan sporten. Onze topsporters zijn immers, naast de verenigingen, de evenementen en al die breedtesportroeiers, een belangrijk uithangbord voor onze sport.

Verzekeraar CZ laat in een recent campagnefilmje, geschoten op roeivereniging Beatrix, prachtig zien hoe bewegen, buiten, saamhorigheid en mindfulness samen gaan..

LITERATUUR

- Bottenburg 2004, Verborgene Competitie, over de uiteenlopende populariteit van sporten ISBN 90-77072-38-1
- Bottenburg et al (2012) De maatschappelijke betekenis van topsport. Literatuurstudie in opdracht van het Ministerie van VWS
- CBS (2017) Bevolkingsprognose 2017-2060: inwonertal, geboorte, sterfte en migratie. Geraadpleegd augustus 2019, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2017/52/bevolkingsprognose-2017-2060>
- CBS 2018, landelijke jeugdmonitor
- Crum, B. 2009, Over versporting van de samenleving, reflectie over bewegingsculturele ontwikkelingen met het oog op het sportbeleid
- FISA, 2018, environmental policy&guidelines <http://www.worldrowing.com/environment/fisa-environmental-policy/>
- FISA, 2018, sport takes action on climate change; www.worldrowing.com/news/sport-takes-action-climate-change
- Hoeijmakers en Romijn 2018, 'onze sport is booming'. https://www.kenniscentrumsport.nl/publicatie/?onze-sport-is-booming&kb_id=23568
- KNHB (2019) Succes maken we samen. Strategische uitgangspunten richting 2020. Geraadpleegd juli & augustus 2019. <http://www.knhb-visie2020.nl/#chapter-0/S0>
- KNRB (2016) Meerjarenopleidingsplan Roeien
- KNRB (2017). Handboek Roeiaccommodaties, normen en aanbevelingen. <https://knrb.nl/wp-content/uploads/sites/171/2016/02/Handboek-roeiaccommodaties-2017.pdf>
- KNRB 2017, Vacature profiel commissaris sportontwikkeling
- KNRB (2019) Beleidsvisie Toproeien "Samen naar de top - de impact van winnende ploegen
- KNWU (2016). Kansen, van hier tot Tokio. Geraadpleegd juli & augustus 2019. <https://www.knwu.nl/storage/2017/08/Visiedocument-KNWU-Wielersport-2020.pdf>
- KPMG (2018), Hoe sportbonden op winst spelen, zes succesfactoren om lidmaatschapswaarde te verbeteren. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/nl/pdf/2019/advisory/ebook-hoe-sportbonden-op-winst-spelen.pdf>
- Mulier Instituut (2015). Vitale clubs voor sport en samenleving. Geraadpleegd augustus 2019. <https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=6195&m=1457343927&action=file.download>
- Nationaal Sportakkoord (2018). Sport verenigt Nederland. Geraadpleegd augustus 2019. https://www.kenniscentrumsport.nl/publicatie/?nationaal-sportakkoord&kb_id=23878
- NGF (2016). Golf samen vrijuit spelen. Meer door beter golf. Geraadpleegd juli & augustus 2019. https://www.ngf.nl/~media/pdfs/ngf/caddie/ngf-algemeen/meerjarenbeleidsplan_meer-door-beter-golf_april-2016.pdf?rev=2140278251
- NOC(NSF, 2016). Toekomstbeeld van de Nederlandse sport in een veranderende wereld, <https://www.nocnsf.nl/nieuws/transitie/toekomstbeeld-van-de-nederlandse-sport-in-een-veranderende-wereld>
- NOC*NSF (2013). Zo sport Nederland. Trends & ontwikkelingen in sportdeelname (2013-2018). Geraadpleegd augustus 2019. [file:///C:/Users/stijn.stevens/Downloads/Zo%20sport%20Nederland_NOCNSF.pdf%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/stijn.stevens/Downloads/Zo%20sport%20Nederland_NOCNSF.pdf%20(2).pdf)
- Parool, 2018, <https://www.parool.nl/nieuws/amsterdam-trekt-276-miljoen-uit-voor-sport-in-de-stad~baf8c948/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- PBL (2014) De Nederlandse bevolking in beeld, verleden heden toekomst. Geraadpleegd augustus 2019, van https://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/PBL_2014_De%20Nederlandse-bevolking-in-beeld_1174.pdf
- Rivm 2016, Belemmeringen en drijfveren voor sport en bewegen bij ondervertegenwoordigde groepen
- SCP / RIVM, 2016, de Drijvende krachten van sport en bewegen. <https://www.sportbewegenin cijfers.nl/sites/default/files/2017-06/20160519%20Sport%20Toekomstverkenning%20drijvende%20krachten%20sport%20en%20bewegen.pdf>
- Roest, van der Jan Willem (2019). Maatschappelijke ontwikkelingen en vrijwilligersmanagement. Met elkaar de schouders eronder. Geraadpleegd juli augustus 2019. <https://knrb.nl/wp-content/uploads/sites/171/2019/01/Plenair-Jan-Willem.pdf>
- SCP (2018). Rapportage sport. Geraadpleegd juli & augustus 2019. https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2018/Rapportage_sport_2018

